

Karadenizlinin Toplumsal Genetiği

Karadenizli olmak bir ayrıcalıktır, Trabzonlu olmak ise bundan daha büyük ve de daha başka türden bir ayrıcalıktır. Kuşkusuz konumu gereği her bölge ya da kentin o insan üzerinde etkili olan; belirleyici özellikleri vardır. Hele o insan soyuyla sopyuyla yıllar boyu o bölge ya da kentte yaşamışsa/yaşıyorsa... Ve de elbette ki bu farklı özelliklerin her biri, bir diğeri ile kıyaslanamayacak kadar kendi/liği/ne özgüdür. Bağlı olarak da, Karadenizli/Trabzonlu olmanın ayrıcalığı işte tam da bu bağlamda; bölgenin, kentin, insanın değerlerinden daha çok yüklü bir oranda kendine özgü olmak anlamını taşır.

(Temel'e," Karadenizli olmasaydın ne olurdu?" diye sormuşlar; " Mahcup olurum" demiş)

Neden mi?

Dağ insanı vardır, ova insanı vardır, deniz insanı vardır ve bunların hepsi de farklı karakterdedir. Coğrafyanın belirleyiciliğinin, insan üzerindeki etkisinin doğal sonucudur bu farklılıklar. Diğerleri bir yana, Karadeniz insanı bu etkilerin tümünün hamuruyla yoğrulmuş bir bütündür.

Bu coğrafyada kara parçası; denizin kıyıya değdiği yerden ani ve keskin bir yükselişle başlar. Böylesine diklemesine yükseliş üzerinde düz alan hemen hemen hiç yoktur. Sarp ve keskin kırılmalar, testere dişleri misali girintili ve çıkıntılar, çeşitli bükülme ve kırılmalar ve yılan vari akışlı sık aralıklı derelerinin böldüğü yemyeşil bir bitki örtüsü. Velhasıl deniziyle karasıyla tabiat burada daha baştan sarpa sarmıştır. Kullanılabilir, ekilip biçilebilir verime dönüştürülebilir alanlar son derece sınırlı; işlenmesi neredeyse imkansız bir coğrafyadır bu. Bu kadar da değil; her mevsimin hem birbiri ardı sıra ve hem de nerdeyse bir ve aynı anda yaşandığı; günü gününe uymayan bir iklimde cabası. ("Bu havalar insanı deli eder, divane eder"). Sadece yöre insanının değil, yolu bir kez olsun, bir zaman için olsun Karadeniz'e/Trabzon'a düşeni bile deli eder, bu coğrafya bu iklim.

(Karadenizli bir şairin değışiyle) Karadeniz insanının en belirgin özelliğı "dellenmek", üstelikte, ezelden beri "dellenmek"tir. Ksenophan'nun, M. Ö. 400'lerde kaleme aldığı Anahosis'e (On binlerin Dönüşü) (bakın eğer inanmıyorsanız); Eski İran'da taht kavgalarının cüretli askerler angajmanııyla bir tarafı olarak çarpışıp ta bozguna uğrayan (Batı Anadolu) Grek savaşlarının; yani on binlerin kendi yurtlarına dönmek için tutturdıkları Karadeniz/Trabzon yolunda en büyük ve Tek karşı koyuşu işte daha o tarihte bile delenmiş olan Karadeniz halkından görmüş olmadan boşuna değil di herhalde. Dahası bu karşı koyuşla sadece halk değil bu yörenin "deli bal" da üstüne düşeni yapmış ve baldan yiyen Grek askerlerini perişan etmiştir.

Bu essiz yörenin çeşitli uygar insan ve uygarlıklarının geçiş kapısı olduğu daha o günlerden bellidir. (Ksenophan yazdığı için biliyoruz; daha kim bilir sırf yazılmadığı için bilmediğimiz ya da bilemediğimiz neler var.) O geçiş kapısı ki, başta Kafkaslar yolu üzere her taraftan gelen nice insana, nice millete, nice uygarlığa ve nice kültüre sayısız kere ve sayısız şekilde aralanmıştır. Bu aralıktan Pontus'lu da geçmiştir, Fatih de geçmiştir ve daha başkaları da. Demek ki günümüzde "güncel" bir özellik olarak görülen bu dellenme aslında "tarihsel" bir gerçektir. Toplumsal genetiğe işlenmiş olağanüstü bir göstergesidir.

İşte bu yüzdendir ki; Karadeniz İnsanı sessiz sakin ve ağırbaşlıdır ama dellendiğinde öfkesi sınır tanımaz (pireye kızar yorgan yakar) ; alçakgönüllüdür ama inanmadığında sonuna kadar inatla direnir; (olmazı yoktur, -daha da- zorlarsanız "ben yaptım oldu" der de çıkar işin içinden) ve dahası engin zekâ ve yaratıcılığını kendi kendisiyle dalga

geçen fıkralara işlemek gibi bir alaylı yaratıcılığı göstermektedir de hiç ama hiç çekinmez.

Gerçekte bizim Karadenizliliğe yakıştırdığımız ya da daha doğrusu bir deyişle Karadenizlinin doğasının bir özelliği olarak yaşadığı (bu türden bir) dellennesinin özünde yatan şey, bu tarihin, bu toprağın ve bu iklimin bünyesine yüklediği; (belli bir) vakur ve bağımsızlık duygusundan kaynaklanır. Aynı insanın gerek bireyselleşme gerekse sanatsal yaratıcılığını besleyen şey de gene bu kaynaktır.

Sonuçta tarihi ve çevresel unsurlarının; bu insanı geleceğini kazanmak uğruna zorladığı her veri ve olguyu yaşamsal mekiği bağlamında fırsatlara dönüştürme eylemi şu ya da bu şekilde sanat alanına taşındığı zaman hem Trabzonlu sanatçının ve hem de buraya yolu düşünlerin yaratıcılık çarkını döndüren zincirlerin dışlarının işlemesiyle özdeşleşir.

Kemal İskender